

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشکده معماری و شهرسازی

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته معماری

عنوان

طراحی خانه‌ای برای امروز

با رویکرد بازتعریف مفهوم خانه از دیدگاه اسلام

عنوان بخش عملی

طراحی مجموعه‌ی مسکونی مهدی آباد

استاد راهنما

محمود ارژمند

نگارش و تحقیق

محمدحسین کسرائی

بهمن ماه ۱۳۹۰

تعهد نامه

اینجانب محمدحسین کسرائی اعلام می دارم که تمام فصل‌های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار (توسط اینجانب) انجام شده است. برداشت از نوشته‌ها، کتب، پایان‌نامه‌ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیرفارسی) با ذکر مآخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است.

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسوولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود.

تاریخ

امضاء

با تواضع و احترام
تقدیم به:

پدرم

و

مادرم

پیشگفتار :

از سال ۱۳۸۴ که وارد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر شدم ، به طور دائم در معرض جملاتی از سوی اساتید و هم دانشکده ای هایم قرار داشتم که مدام تکرار می کردند ، «معماری هم اکنون ایران با نابسامانی ، سرگردانی ، تقلید و آشفتگی رو به روست» ، «معماری معاصر ایران دچار نوعی بی هویتی است» ، «فضاهای معماری معاصر ما شایسته ی سکونت نیستند» ، ... و همچنین از طرفی دیگر «گذشته ی معماری در این سرزمین پربار و مایه ی مباحث جهانیان است» ، «معماری گذشته ی ایران تمثالی بی بدلیل از تجلی فرهنگ در کالبد معماری است» ، «معمار معاصر، باید گذشته ی معماری این سرزمین را فهم کند و آن را همچون سرمایه دست مایه ی ساختن امروز سازد» و اما با وجود این گفته ها، در عمل شاهد خلاف این نظرات بودم. اگر چه همگان به انتقاد از وضعیت معماری کنونی ایران می پردازند ، اما تلاش های موثر برای ایجاد تغییری رو به جلو در شرایط حاکم دیده نمی شود؛ گویی همه به آشفتگی و نابسامانی عادت کرده اند و حتی این منتقدین نیز خود جزیی از آن شده و بدان دامن می زنند.

در این شرایط همگان سودای یافتن راه برون رفت از وضعیت موجود را در سر دارند. عده ای به مذمت معماری امروزمان مشغولند و آن را با وضعیت معماری نوین جهانی و پیشرفت های فن آورانه ی آن مقایسه می کنند و می پندارند راه برون رفت تنها در تن در دادن و همسو شدن با جریان های معماری معاصر جهانی می باشد. غافل از آن که معماری کالایی وارداتی نیست که به صلاح دید و پسند عده ای، به مردم یک سرزمین تحمیل کرد. نتیجه ی این نگاه به معماری در حوزه ی عمل، الگوپردازی های ظاهری و ساختگی از معماری معاصر جهان و در حوزه ی نظری نیز، سیل سرازیر ترجمه ی کتب ، مقالات و پژوهش های دانشگاه ها ، موسسات و کنفرانس ها خارجی و برخورد منفعلانه با این منابع توسط معماران و دانشجویان معماری، می باشد.

از سویی دیگر عده ای روی از معماری معاصر جهان برگردانده اند و دل به معماری گذشته خود بسته اند. اینان راه حل را در بازگشت به داشته های خود می دانند و با تمام تلاش در پی بسیار فهمیدن معماری گذشته اند و آن چنان در این مسیر استوارند که گویی تنها آن چه در گذشته برپا شده است را معماری قلمداد می کنند. برای این عده هر کتاب ، مقاله و پژوهشی که با گذشته ارتباط داشته باشد پسندیده ارزیابی می شود.

در میان این دو گرایش ، طیفی از اساتید و دانشجویانی قرار دارند که نه چشم به سوی معماری معاصر جهان دوخته و نه دل به معماری گذشته بسته اند؛ بلکه هر دوی این ها را تنها با توجه به شرایط زمانی و مکانی می سنجند. همان طور که از معماری گذشته خود می آموزند ، از معماری

معاصر جهان نیز عبرت می گیرند. اما این گروه در این زمان بیش از پیش برای شناخت بنیان ها ، ریشه ها و شرایط معماری نیاز به مطالعه منابع و پژوهش هایی دارند که روشن ساز مسیر حرکت معماری باشد. با وجود این نیاز ، کوشش هایی ناکافی در پیشبرد این هدف دیده می شود ؛ منابع اندک و بحث های کم رنگ درباره ی موضوع معماری به ویژه معماری اسلامی در دانشگاه ها زمینه ساز عدم آموزش مناسب دانشجویان در رشته ی معماری شده است.

آن چه طی پژوهش حاضر صورت گرفت، تلاشی برای بیان شاخه ای از پژوهش ها در جهت غنی ساختن بحث های نظری در رابطه با چگونگی نسبت معماری و اسلام می باشد. پژوهش حاضر با وجود تمامی سختی ها و مشکلات به دلیل کمبود منابع و اسناد در این رابطه با تلاش های بسیار اساتید و دوستان انجام پذیرفت. این پژوهش بدون مساعدت و راهنمایی های استاد گرامی جناب آقای دکتر محمود ارژمند به عنوان استاد راهنما میسر نمی گردید که نهایت تقدیر و سپاس را از ایشان بیان می دارم. راهنمایی ها و همدلی های سازنده ی ایشان همواره در مدت نگارش پایان نامه شامل حال بنده بوده است.

چگونگی روش تحقیق و نگارش این رساله بسیار تحت تاثیر آموزش های کلاس روش تحقیق در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه می باشد. به همین سبب در این جا از سرکار خانم دکتر نادیه ایمانی به دلیل آموزش هایشان در سال های تحصیل و همچنین آشنایی بنده با پژوهش در حوزه ی معماری اسلامی از دریچه ی رساله ی دکتری ایشان، سپاسگزار می باشم.

همچنین از پدرم ، جناب آقای شاکر کسرائی که در امر بازگردانی برخی متون از عربی به فارسی مرا یاری نمودند ، نهایت سپاس را دارم. در پایان از تمامی اساتید و دوستان عزیز که در طول تحصیل در دانشکده ی معماری و شهرسازی یار و همراه من بودند، تشکر می کنم.

نگارنده ی این رساله به رغم همه ی تلاش های به کار گرفته در مراحل انجام پژوهش ، آن را از اشتباه و کاستی مبرا ندانسته و به دیده ی اغماض مخاطب امید بسته است و اعلام می دارد مسئولیت هر گونه خطا و ضعف در این رساله بر عهده ی نگارنده می باشد.

چکیده:

موضوع اصلی این رساله پرسش از چگونگی برپا ساختن خانه از نگاه اسلام است. دست یابی به این هدف بر اساس این پرسش آغاز می‌گردد که «آیا می‌توان اصول و معیارهایی برای طراحی خانه بر اساس آموزه های اسلام ارائه کرد؟» به همین سبب در این رساله به مرور از فصول ابتدایی به ترتیب به سوی پاسخ گویی به پرسش اصلی کوشش می‌شود. فصل ابتدایی، با بررسی نظرات موجود در رابطه با خانه از دیدگاه های مختلف در حوزه ی معماری آغاز می‌گردد. بررسی و تشریح دیدگاه معماری مدرن، پدیدارشناسی، روانشناسی تحلیلی، سنت گرایی و علوم اجتماعی در رابطه با خانه این امر را حاصل می‌دارد که مردم با فرهنگ های مختلف به دلیل نظام های رفتاری متفاوت در قرارگاه های رفتاری گوناگون زندگی می‌کنند. به همین دلیل می‌توان خانه را به عنوان بستر رفتارهای انسان در نظر داشت و برای ارائه ی چگونگی برپا ساختن خانه به شناخت رفتارهای انسانی در بستر فرهنگ های مختلف پرداخت. به همین سبب پرسش دیگری در انتهای این فصل مطرح می‌گردد که چه نسبتی می‌تواند میان معماری به عنوان بستر زندگی و محمل وقوع رفتارهای انسان و اسلام به عنوان عاملی در شکل دهی به رفتارهای انسانی برقرار باشد؟

در فصل بعدی این پژوهش، در پی تامل در پرسش های ایجاد شده در مسیر تحقیق، به بررسی نسبت های مطرحه میان معماری و اسلام پرداخته می‌شود. نسبت معماری و اسلام در حوزه های تاریخیگری و نظری مورد مطالعه قرار می‌گیرد و در انتهای این مسیر و با توجه به پیچیدگی ها، تفاوت خاستگاه ها و تضاد نظرات در این حوزه، به مشخص ساختن نیت، موضع و مقام پژوهشگر در میان تمامی این پیچیدگی ها پرداخته می‌شود. این پژوهش، نسبت معماری و اسلام را در رجوع به اعتقادات و اصول اسلام برای مسلمانان برقرار می‌داند به همین سبب به بررسی علوم اسلامی و حدود و چارچوب های بخش های مختلف آن می‌پردازد. به دلیل پرداختن به رفتارهای بحث در حوزه ی حکمت عملی اسلام و اخلاق اسلامی مورد پیگیری قرار می‌گیرد.

در فصل پسین این پژوهش، به صورت مستقیم به بررسی حوزه ی حکمت عملی اسلام پرداخته می‌شود. تلاش پژوهشگر یافتن چگونگی دیدگاه اسلام و توجهات خاص آن به مسکن می‌باشد که در این میان، موضوع خانواده به عنوان هسته ی مرکزی و کانون شکل گیری جامعه ی اسلامی مورد نظر قرار می‌گیرد. بر اساس بررسی متون علمی و تاریخی، تعریف خاص از مسکن به عنوان «مکانی برای سکونت همراه با آرامش برای انسان» در پایان این فصل بیان می‌گردد.

واژگان کلیدی: مسکن، اسلام، معماری اسلامی، خانه

فهرست مطالب :

ب	عنوان
د	پیشگفتار
و	چکیده
ز	فهرست مطالب
۱	فصل اول : کلیات
۲	۱-۱- بیان مسئله
۲	۲-۱- اهداف کلی
۳	۳-۱- فرضیه و پرسش های اصلی
۴	۴-۱- پیشینه ی تحقیق
۵	۵-۱- روش تحقیق
۷	۶-۱- ساختار رساله
۹	فصل دوم : بررسی نظریه های موجود درباره ی مسکن
۱۰	۱-۲- مقدمه
۱۱	۲-۲- خانه، زندگی در فضا
۱۷	۳-۲- خانه، سکونت در مکان
۲۸	۴-۲- خانه، نمادی از خویشتن
۳۳	۵-۲- خانه به عنوان رمز هستی
۳۹	۶-۲- تقدم خاستگاه فرهنگی در مفهوم خانه
۴۹	۷-۲- جمع بندی
۵۲	فصل سوم : بررسی نسبت معماری و اسلام
۵۳	۱-۳- مقدمه
۵۴	۲-۳- نسبت های مطروحه میان معماری و اسلام
۶۳	۳-۳- علوم اسلامی و روش ها بررسی آن ها

۷۳	۴-۳- جمع بندی
۷۵	فصل چهارم: بررسی نسبت مسکن و اسلام
۷۶	۴-۱- مقدمه
۷۷	۴-۲- ساختارهای اجتماعی
۷۷	۴-۲-۱- جامعه و اسلام
۸۰	۴-۲-۲- نهادهای جامعه
۸۰	۴-۲-۳- نهاد خانواده
۸۳	۴-۳- مسکن در لغت و زبان
۸۹	۴-۴- تعبیر اسلام از مسکن
۹۲	۴-۵- منس ها در طراحی مسکن
۹۳	۴-۵-۱- سادگی و پرهیز از اسراف
۹۶	۴-۵-۲- همسایه داری
۱۰۰	۴-۵-۳- حفظ حریم های خانه (درونی و بیرونی)
۱۰۵	۴-۶- راهکارهای عملی در طراحی مسکن
۱۰۶	۴-۶-۱- امنیت
۱۱۰	۴-۶-۲- آسایش
۱۱۴	۴-۶-۳- آرامش
۱۱۸	۴-۷- جمع بندی
۱۱۹	نتیجه گیری نهایی
۱۲۴	فصل پنجم: بخش عملی پژوهش (طراحی مجموعه ی مسکونی در مهدی آباد)
۱۲۵	۵-۱- مقدمه
۱۲۵	۵-۲- معرفی پروژه عملی
۱۲۶	۵-۳- انتخاب طرح

- ۱۲۷ -۴-۵- روند و فرآیند طراحی
- ۱۲۸ -۴-۵-۱- بیان و حوزه بندی مسائل طراحی
- ۱۲۸ -۴-۵-۲- بررسی و تحلیل سایت پروژه
- ۱۳۵ -۴-۵-۳- ضوابط ، مقررات و قوانین موثر بر طراحی
- ۱۳۵ -۴-۵-۴- تاثیر رهیافت های بخش نظری در فرآیند طراحی
- ۱۳۸ -۴-۵-۵- چگونگی پیشبرد طراحی
- ۱۴۰ -۵-۵- ارائه ی گزیده ی تصاویر و نقشه های طراحی
- ۱۴۲ منابع و مأخذ
- ۱۴۶ پیوست شماره ی یک : تصاویر و نقشه های طراحی

فصل اول : کلیات

بیان مسئله

پیشینه ی موضوع

اهداف کلی

فرضیه و سوالات کلیدی

روش تحقیق

ساختار تحقیق

۱ - شرح موضوع :

معماری به مثابه "بستر زندگی انسان" همچون وجود انسان از وجوه پیدا و پنهانی تشکیل شده است. وجه پیدا ناشی از عوامل مادی، محیطی و کارکردی است؛ در حالیکه وجه پنهان معماری از اندیشه ها و باورهای انسان تاثیر می پذیرد. با توجه به این موضوع، هدف اصلی این رساله به طور کلی و روشن، جستجو و مطالعه در ابعاد گوناگون چيستی و چگونگی مسکن از دیدگاه مختلف و به صورت خاص دیدگاه اسلام و نقش آن در شکل گیری وجه پیدا و پنهان معماری مسکن می باشد.

آن چه مسلم است، دین، مجموعه عقاید، قوانین و مقرراتی است که هم به اصول بینشی بشر نظر دارد، هم درباره اصول گرایشی وی سخن می گوید و هم اخلاق و شئون زندگی انسان را تحت پوشش خود قرار می دهد. اسلام به عنوان کامل ترین دین و پیامبر اسلام (ص) به عنوان خاتم پیامبران به عنوان وسیله ی هدایت برای تمام تاریخ حیات بشر محسوب می شوند. به همین سبب است که انسان برای فهم و تفسیر شئون زندگی باید توجه و تامل در آموزه های دینی داشته باشد. معماری نیز به عنوان وجهی از زندگی انسان نمی تواند تحت تاثیر چنین اندیشه ای قرار نگیرد.

به این ترتیب، موضوعی که در این جا باید بدان توجه داشت، چگونگی اثرگذاری این دو مقوله یعنی مسکن به عنوان گونه ای پر اهمیت از معماری و دین به عنوان عامل شکل دهنده به رفتارها و اعمال انسانی، می باشد.

در این پژوهش سعی بر آن است به صورت اختصاصی به موضوع مسکن از دیدگاه اسلام پردازیم. از رهگذر این بررسی، به این مطلب دست یابیم که اسلام چه نگاهی به موضوع خانه و مسکن برای مسلمانان دارد و آیا توجهات و تذکراتی برای بنا ساختن خانه دارد و این توجهات چگونه در معماری تاثیر می گذارد.

۱ - ۴ - اهداف کلی :

آن چه مسلم است، توسعه ی وسیع و سریع شهرها و مهاجرت پذیری آن ها در دو دهه ی اخیر در کشور و تمایل به ساخت و ساز برای پاسخ گویی به نیازهای گسترده ی به وجود آمده بسیار افزایش یافته است. در این میان خانه و مسکن به عنوان یکی از ابتدایی ترین نیازهای مادی انسان برای استقرار و سکونت بر زمین از اهمیت بسیار برخوردار است. این مهم باعث آن شده است که طرح های در کشور - با هزینه های بخش عمومی و خصوصی - برای تامین نیاز مردم آغاز شوند؛ طرح مسکن مهر یکی از چنین پروژه هایی می باشد که در کشور در چند سال اخیر با تامین اعتبارات بسیار و صرف امکانات مادی کشور بدین منظور شروع به کار کرده است. با وجود آن که توجه برای

احداث و گسترش کمی پروژه های عظیم مسکن بسیار است اما کوشش های کافی برای ارتقای کیفیت طرح های معماری در این ساخت و سازها به چشم نمی خورد. متأسفانه به دلیل بی توجهی به این امر شاهد ساخت خانه هایی با مطلوبیت فضایی نازل و نامناسب به جهت هماهنگی با نیازها و خواست های فرهنگی - اجتماعی بهره برداران هستیم.

همراه این نابسامانی ها در انجام پروژه ها ، شاهد بیان خواست های جامعه در ایجاد الگویی متناسب با شرایط فرهنگی جامعه ی امروز برای معماری مسکن هستیم ؛ به دلیل کمبود پژوهش ها در این زمینه ، هیچ تلاشی برای رفع ابهام از چیستی این الگوی صورت نگرفته است.

به همین سبب این پژوهش سعی دارد تلاشی در جهت تبیین نقش اسلام - به عنوان مهم ترین عامل شکل دهنده به فرهنگ در جامعه ی ایران- در شکل گیری مسکن و خانه برای انسان ، داشته باشد. به همین سبب در این پژوهش تنها به موضوع مسکن از دیدگاه تاثیر مولفه ی فرهنگ در شکل دادن به معماری می پردازیم. بدیهی است که برپایی معماری تنها بر اساس یک عامل امکان پذیر نمی باشد به همین سبب در تمام این پژوهش تاثیر عوامل دیگری همچون شرایط مکانی ، اقلیمی ، اقتصادی ، تاریخی و ... مفروض قلمداد گردیده است.

۱ ۴ - فرضیه و پرسش های اصلی :

در این بخش انگیزه های اصلی و سوالات کلیدی این پژوهش در قالب اهداف بیان می شود. هر تحقیق بر اساس یک پرسش اساسی آغاز می گردد، سوال اصلی این پژوهش ، پرسش از چگونه بنا ساختن خانه از دیدگاه معماری اسلامی می باشد؟ برای پاسخ به این پرسش باید به جست و جو در حوزه های گوناگونی پرداخت.

در گام نخست باید به بررسی نظریه های موجود در حوزه ی معماری پرداخت تا مشخص گردد:

- آیا در رابطه با مسکن به صورت خاص می تواند نظرات و بیاناتی در حوزه ی معماری یافت؟

- تا کنون چه موضعی در رابطه با مسکن در نظریه های موجود معماری اتخاذ گردیده است؟

- چه نتایجی را هر کدام از نظریه ها در حوزه ی عمل با خود به همراه آورده اند؟

- چه نقدهایی بر نظریه های موجود وارد است؟

- چه ضعف ها و یا نقاط قوتی در نگاه به موضوع مسکن در هر کدام از این نظریه ها وجود دارد؟

- تعاریف و مبانی هر کدام از نظریه های موجود چگونه شکل گرفته است؟

- چه نسبتی میان وضعیت موجود مسکن برای ما و نظریه ها وجود دارد؟
پس از بررسی و پاسخ به پرسش های فوق بحث پژوهش وارد حوزه ی معماری اسلامی خواهد شد
تا مشخص گردد:

- چه نسبتی مابین معماری و اسلام وجود دارد؟
- تا کنون چه تلقیاتی در رابطه با نسبت این دو مقوله وجود دارد؟
- چه نقدهایی بر هر کدام از این نسبت ها وارد است؟
- منظور از بازگشت به اسلام و بررسی اسلام به منظور دست یابی به معیار چیست؟
- چه حوزه ای از علوم اسلام را باید مورد بررسی و پژوهش قرار داد تا بتوان پاسخی برای آن
چه معماری با آن ارتباط دارد ، یافت؟

با مشخص شدن پاسخ پرسش های فوق ، در این پژوهش سعی بر آن است به صورت اختصاصی به موضوع مسکن از دیدگاه اسلام بپردازیم. از رهگذر این بررسی ، به این مطلب دست یابیم که اسلام چه نگاهی به موضوع خانه و مسکن برای مسلمانان دارد و آیا توجهات و تذکراتی برای بنا ساختن خانه دارد؟ و با مشخص ساختن نوع نگاه دین به این گونه ی پر اهمیت معماری در جهت کشف اصول و معیار هایی برای طراحی خانه ی مطلوب از دیدگاه اسلام برای جامعه اسلامی بپردازیم و و در سیر تحقیق بدین پرسش پژوهش پاسخ دهیم : «آیا اسلام دیدگاهی در رابطه با چگونگی بنا ساختن خانه برای مسلمانان دارد؟ اگر این چنین است این دیدگاه چگونه در عرصه ی عمل معماری تاثیر می گذارد؟»

۱ -۴ -پیشینه ی تحقیق :

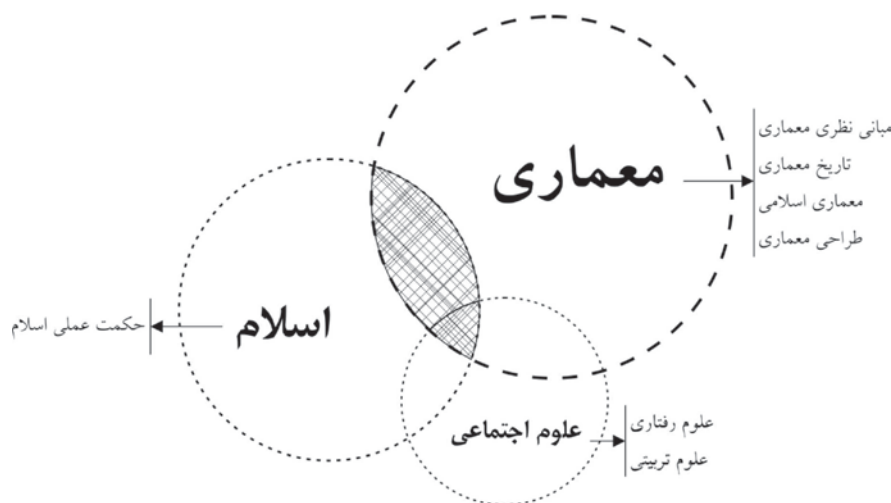
اندیشه و تفکر در باب موضوع معماری و اسلام و نسبت ما بین این دو جریانی است که در سده اخیر و به خصوص در چند دهه ی گذشته در حوزه ی تئوری و تاریخ معماری مورد توجه بوده است. به طوری که تاملات در رابطه با معماری و اسلام تحت عنوان «معماری اسلامی» در دهه های اخیر مطرح شده است. پیش از این درباره ی موضوع مسکن در حوزه ی معماری بسیار سخن گفته شده است که می توان این نظرات را در حوزه ی تئوری های موجود در معماری پی گرفت؛ بنابر این بررسی ها و نظرات بسیاری در بیان تعریف مفاهیم مربوط به خانه صورت گرفته است ؛ ولی بررسی مسکن با رویکرد توجه به مفهوم آن از دیدگاه معماری اسلامی تاکنون صورت به صورت روشن نگرفته است.

در حوزه ی معماری نظریه هایی از دیدگاه معماری مدرن ، پدیدار شناسی ، روانشناسی ، علم رفتاری ، سنت گرایان و ... وجود دارد که در فصل ابتدایی این پژوهش مختصری به این رابطه پرداخته شده است. اما بنا به جستجوهای انجام گرفته کتاب ، پژوهشی یا پایان نامه ای درباره موضوع این پژوهش وجود ندارد. تنها پژوهشگران معدودی با چنین رویکردی پژوهش هایی در رابطه با موضوع مسجد در اسلام انجام داده اند. همچنین پایان نامه هایی در مقطع دکترا با موضوع معماری اسلامی و نسبت های مطرحه شده میان معماری و اسلام و موضوع تاثیر اعتقادات و باورها بر معماری در دانشگاه تهران و علم و صنعت انجام پذیرفته است.

به هر ترتیب به دلیل کمبود پژوهش هایی در این زمینه ، با فقر منابع در این حوزه مواجه هستیم. به همین جهت این پژوهش در جهت برطرف ساختن این خلغ در ادبیات معماری این سرزمین می باشد.

۱ - روش تحقیق:

همان گونه که مطرح گردید ، سوال اصلی این پژوهش ، پرسش از چگونه بنا ساختن خانه از دیدگاه معماری اسلامی-با توجه به مباحث مطرح شده در فصل سوم در رابطه به معماری اسلامی- می باشد؛ به همین سبب پاسخ این پرسش را باید به طور گسترده در حوزه های مختلف جست و جو کرد. به این ترتیب ، این پژوهش از یک سو در حوزه ی تاریخ تئوری و نظریه های معماری و به خصوص حیطه ی هنر و معماری اسلامی واقع می شود و از سویی دیگر در حوزه دین و مقوله تاریخ دین و به طور خاص به موضوع بررسی اسناد و منابع اسلام وگردآوری و ارائه ی آیات ، روایات و احادیث در باب مفهوم مسکن توجه دارد. همچنین این پژوهش به دلیل قرارگیری در چارچوب پایان نامه ی کارشناسی ارشد دانشگاه ، درنهایت به حوزه ی عمل معماری یعنی طراحی معماری راه می یابد.

نمودار شماره یک: حوزه و محدوده ی پژوهش

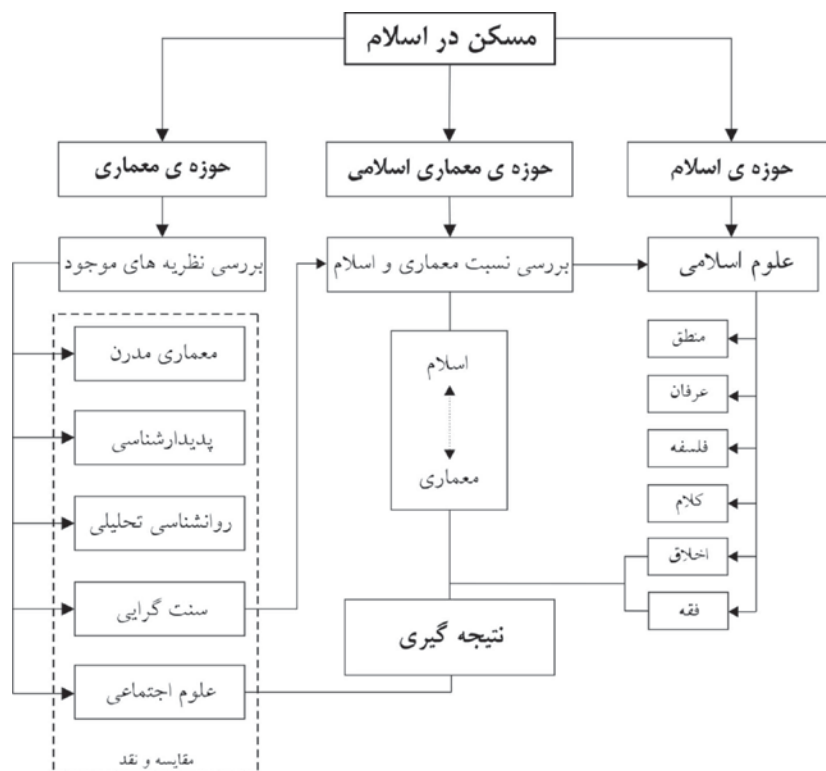
با توجه به گستردگی بحث و حوزه های مختلف نظری، روش اتخاذ شده به منظور پیشبرد پژوهش در سه مسیر موازی دنبال گردید.

در مسیر نخست، بررسی ها در منابع و مراجع معماری صورت پذیرفت. بدین صورت که با بررسی نظریه های معماری موضع و رویکرد هر کدام از این نظریه ها نسبت به مقوله ی مسکن و راهکارهای عملی هر یک در این باره، مورد کنکاش واقع گردید. این بررسی به صورت پژوهش در اسناد کتابخانه ای انجام پذیرفت و نتایج بدست آمده از هر یک از نظریه ها مورد تحلیل و نقد پژوهشگر قرار گرفت.

مسیر دوم به موضوع معماری اسلامی نگاه می کند. در این مسیر به شناخت و بررسی چیستی معماری اسلامی پرداخته شد. در این میان برای دست یابی به نگاهی همه جانبه به این مقوله، دست بندی جامعی از نسبت های مطرح شده مابین معماری و اسلام نزد اندیشمندان و پژوهشگران این حوزه، ارائه گردید. این بخش نیز به صورت مطالعات کتابخانه ای بر اساس منابع هر چند ناچیز موجود انجام پذیرفت

و در مسیر سوم، که از لحاظ زمانی پس از دو مرحله ی قبل آغاز گردید، به بررسی کتابخانه ای اسناد صحیح و مورد تایید علما و اندیشمندان اسلامی پرداخته شد؛ پژوهشگر در این بخش تنها به جمع آوری و تحلیل اسناد از منظر ارتباط آن ها با موضوع مسکن بسنده کرده است.

بدین ترتیب و بر اساس آن چه ذکر گردید، روش تحقیق در این پژوهش را می توان بر اساس نمودار زیر نمایش داد.

نمودار شماره ی دو : مسیر مطالعاتی پژوهش

۱-۶ ساختار رساله :

با توجه به موضوع رساله ، گستردگی و محدودیت های آن و به منظور دست یابی به پاسخ پرسش اصلی این پژوهش، رساله در پنج فصل تنظیم گردیده است که هر فصل با مقدمه آغاز و با جمع بندی خاتمه می یابد.

فصل نخست به کلیات رساله اختصاص می یابد. در ابتدای این فصل به شرح موضوع ، اهداف و نیت های پژوهش پرداخته می شود. فرضیه ها و پرسش های اصلی این رساله نیز در این قسمت مطرح می گردد و در انتهای این فصل روش تحقیق و ساختار رساله بیان می گردد.

فصل دوم به بررسی نظریه های موجود در رابطه با مسکن می پردازد. در این فصل بنابر جست و جویهای پژوهشگر به ترتیب به بررسی نگاه معماری مدرن ، پدیدارشناسی ، روانشناسی تحلیلی ، سنت گرایی و علوم اجتماعی به موضوع مسکن پرداخته می شود. در پایان این فصل به جمع بندی و نتیجه گیری از مقایسه نتایج نظریه های بررسی شده و بیان نقش تحلیل های حاصل شده بر مسیر پژوهش اختصاص می یابد.

در فصل سوم ، موضوع معماری اسلامی و بیان چیستی و چگونگی نسبت مابین این دو مورد تحلیل قرار می گیرد. طی این فصل تفسیرهای موجود از چیستی معماری اسلامی در دو رویکرد تاریخیگری و نظری از وجه کلان تا خرد مورد بیان قرار می گیرد. پس از این دسته بندی موضع و هدف این پژوهش در نسبت با تفسیرهای موجود بیان می گردد. بدین ترتیب این بیانات مسیر ادامه ی کار پژوهش گر را در فصل بعدی تعیین می سازد.

فصل چهارم در پی نتایج به دست آمده از دو فصل پیشین آغاز می گردد. این فصل به بررسی موضوع مسکن در منابع اسلامی اختصاص دارد. بدین ترتیب ، پژوهشگر به بیان جایگاه مسکن در رابطه با خانواده و به تبع آن با جامعه می پردازد و بر اساس آن به شرح نگاه اسلام به موضوع مسکن با استناد به منابع اسلامی پرداخته می شود.

در فصل پنجم بر اساس یافته های فصل های پیشین رساله به طراحی مجموعه ی مسکونی در مهدی آباد از توابع ساوجبلاغ می پردازیم. این پروژه به دلیل قرارگیری در سایتی واقعی ، طراح را با مسائل حقیقی و مشکلات اساسی پیش رو در طراحی مسکن مواجه می نماید. در این شرایط به دلیل محدودیت ها و مسائل پیچیده ی موجود در ماهیت مسکن ، طراح در صدد یافتن الگویی مناسب برای پاسخ گویی به مسائل موجود می باشد.

مقدمه

خانه، زندگی در فضا : دیدگاه معماری مدرن درباره ی مسکن

خانه، سکونت در مکان : دیدگاه پدیدارشناسی درباره ی مسکن

خانه، نمادی از خویشتن : دیدگاه روانشناسی تحلیلی درباره ی مسکن

خانه به عنوان رمز هستی : دیدگاه سنت گرایان درباره ی مسکن

تقدم خاستگاه فرهنگی در مفهوم خانه : دیدگاه علوم رفتاری

جمع بندی

۲-۱- مقدمه :

اندیشه ی نظام مند در باب معماری را می توان همزمان با ظهور معماران مستقلی دانست که پس از رنسانس و در پی خارج شدن از قالب اندیشه ی کلان سبک ها در معماری ظهور کردند. پس از رنسانس تفکرات و نظرات شخصی معماران به عنوان خاستگاه معماری مورد توجه واقع گردید و بر اساس این روند ، نظریه های معماری به عنوان گفتمانی محسوب گشت که شیوه ی تفکر ، عمل و در نهایت محصول معماری را شرح می داد. در این میان بحث و بررسی در حوزه ی اندیشه ی معماری از نظریه های موجود آغاز می گردد.

در این فصل به بررسی نظریه های موجود در حوزه ی معماری در رابطه با خانه می پردازیم. بررسی این موضوع از یک سو به دلیل ماهیت جامع و گسترده بودن نظریه های معماری و از سوی دیگر محدود بودن حوزه ی این پژوهش به موضوع مسکن به عنوان گونه ای خاص از معماری ، پژوهش گر را ناچار به کنکاش و مطالعه در مطالب کتب و مقالات متعدد می کند.

به این ترتیب بخش های مختلف این فصل بر اساس مطالعات صورت گرفته به بررسی نگاه معماری مدرن ، پدیدارشناسی ، روانشناسی تحلیلی ، سنت گرایی و علوم اجتماعی به موضوع مسکن اختصاص می یابد.

در انتهای این فصل مسیر پژوهش به سوی توجه به موضوع رفتارهای نظام مند در بستر فرهنگ های مختلف هدایت می شود و خانه به عنوان قرارگاه رفتارهای انسان مورد توجه پژوهشگر واقع می گردد.